

BUDAPEST XVIII. KERÜLETI EÖTVÖS LORÁND ÁLTALÁNOS ISKOLA
HAGYOMÁNYŐRZŐ PROGRAM

2021. MÁJUS

PÜNKÖSD

- Népszokások – Szepesiné Fekecs Ildikó és Lukács Lilla tanító nénik összeállítása;
- Ének: Két szál pünkösdrózsa – Tasi Andrea néni ajánlata;
- Táncként Necsevné Kati a kalocsai pünkösdi táncot ajánl megtekintésre.

Az 1.b osztály pünkösdi hagyományörző foglalkozása

Mit ünneplünk pünkösdkor?

Pünkösd egy keresztény ünnep, mikor a hívők a Szentlélek eljövetelére, kiadására emlékeznek. Ezt az ünnepet a keresztény egyház születésnapjának is tartják.

Mikor van pünkösd?

Pünkösd egy változó dátumú ünnep, húsvét utáni ötvenedik nap. Pünkösdvasárnap (a nyugati kereszténységben) legkorábban május 10-re, legkésőbb pedig június 13-ra eshet.

Magyarországon pünkösdvasárnap és pünkösdhétfő munkaszüneti nap.

Pünkösd története, eredete

Az ószövetségi zsidó ünnepből (Sávuót) ered, amely eredetileg a befejezett aratás meghálálásának napja volt, később pedig a Sínai-hegyi törvényhozás ünnepévé vált.

Pünkösd az egyház születésnapja is.

Az evangélium szerint Krisztus mennybemenetele után az apostolok, Mária és a legközelebbi tanítványok közösen ünnepeltek. Hirtelen hatalmas szél támadt, amely betöltötte az egész házat, ahol összegyűltek, majd lángnyelvek jelentek meg, amelyek szétszórtak és leszálltak az összegyűltekre:

„És megtelének mindnyájan a Szent Lélekkel...” „Térjete meg és keresztelkedjete meg mindnyájan a Jézus Krisztusnak nevében a bűnöknek bocsánatjára; és veszite a Szent Lélek ajándékát... A kik azért örömet vevék az ő beszédét, megkeresztelkedének; és hozzájuk csatlakozék azon a napon mintegy háromezer lélek...”

(Ap.Csel. 2. fejezet; Károli Gáspár fordítása)

Pünkösdi hagyományok

A magyar pünkösdi szokásokban a keresztény szokások keveredtek az ősi, pogány szokásokkal, a már meglévő pogány hagyományokra épültek rá a keresztény elemek, és olvadtak össze egy ünneppé.

Májusfa állítása

Az egykori pünkösdi hagyomány a májusfa állítása pünkösdi napján. A májusfa állításával a legények a lányoknak kedveskedtek, ez egyfajta szerelmi ajándék is. A májusfát színes szalagokkal, és ételekkel, italokkal díszítették.

Pünkösdi királyság

Másik népszerű pünkösdi hagyomány a pünkösdi király választása. A legények egy ügyességi versenyen vettek részt, és a nyertes kapta meg a pünkösdi király címet, amit egy hétig, de volt, hogy akár egy évig is megtarthatott. A pünkösdi király minden lakodalomba, mulatságra, ünnepségre hivatalos volt, a kocsnában ingyen ihatott, a fogyasztását a közösség fizette ki később. Ehhez kapcsolódott a legények felavatása, amit követően már udvarolhattak, és járhattak kocsnába.

Pünkösdi királynéjárás

Az eredeti szokás szerint négy lány vitte körbe a faluban az ötödiket, a legkisebbet és legszebbet. A menetet énekek és jókívánságok kísérték. A lány feje felett kendőt feszítettek ki vagy fátyollal takarták le. Éneklés közben járták körbe a királynét, majd végül felemelték, a rituálé közben pedig termékenységvarázsló mondókák hangzottak el. A lányoknak ajándékokat is adtak. A termékenységvarázslás elsősorban a Dunántúlon elterjedt szokás. A későbbiekben adománygyűjtéssel is egybekötötték.

Pünkösdölés

A pünkösdi király és királyné párost a kíséretével együtt jelenítették meg, de volt, ahol lakodalmi menetet mutattak be menyasszonnyal és vőlegénnyel. A szokás hasonló a pünkösdi királynéjáráshoz, de ez elsősorban adománygyűjtésre szolgált. A gyerekek, vagy fiatalok csapata énekelve, táncolva végigjárta a falut, s adományt gyűjtött.

Tavaszköszöntés

Zöld ágakkal, virágokkal díszítették az ablakokat, kerítéseket, ezzel mentve a házat a villámcsapástól.

Csíksomlyói búcsú

A katolikus hívek pünkösdszombatra érkeztek meg a csíksomlyói kegytemplomhoz, majd mise után felvonultak a két Somlyó-hegy közé. A népszokás ma is élő hagyomány, a csíksomlyói búcsú a magyarság egyetemes találkozóhelyévé nőtte ki magát.

Hungarikummá nyilvánította a csíksomlyói pünkösdi búcsút és kegyhelyet a Hungarikum Bizottság, elismerve annak egyedi, vallásos és közösségépítő jellegét. Ez méltó elismerése a székelység több száz éves hagyományának, az egész Kárpát-medencei magyarság közös szellemi értékének.

Pünkösdi jelképei

- Pünkösdi rózsza
- Galamb
- Tűz
- Szél

Pünkösdi ételek

A rántott csirke és az idei libasült uborkasalátával számítanak a leghagyományosabb pünkösdi ételeknek. Jellemző még a báránysült, báránypaprikás, és a friss gyümölcsökkel készített édes tészták.

(Forrás: <https://unnepnapok.com/punkosd/>)

Ajánlások:

Pünkösdi videó: <https://www.youtube.com/watch?v=DHMvfR7ADlg>

„A pünkösdi király” c. mesét itt meg is hallgathatod:

https://www.youtube.com/watch?v=DuTgk1Ho_ao

Szeretettel ajánljuk a pünkösdi készülődéshez a továbbiakat is:

Egyik pünkösdi szokás, hogy a legények pünkösdi hajnalán pünkösdi rózsát tettek annak a lánynak az ablakába, akinek udvarolni szerettek volna. A pünkösdi rózsza fontos szimbóluma ennek az ünnepnek.

Ehhez választottuk a következő **népdalt és verset**.

Én kis kertem kerteltem

Magyar népdal

The image shows the musical notation for the folk song 'Én kis kertem kerteltem'. It consists of two staves of music in 2/4 time, with a tempo marking of quarter note = 84. The lyrics are written below the notes.

Én kis ker - tet ker - tel - tem, ba - zsa ró - zsát ül - tet - tem.

Szél, szél fúj - do - gál - ja, e - ső, e - ső ve - re - ge - ti, hú!

<http://dalok.theisz.hu/?page=song&id=EnKisKertetKerteltem>

Döme Zsuzsa: A pünkösdirózsa (vers)

Mindig jó a megérzésem:
májusban várt érkezésem
akár szél fúj, akár esik,
pünkösdi tájkára esik.

Pünkösdi napján rózsafejem
leborulva eléd teszem.
Szirmaim ha hervadoznak,
búcsút intek a tavasznak.

Ezt a **párválasztó játékot** szívesen játsszák a gyerekek. Pünkösdkor is.

A „Hajlik a meggyfa” c. dalhoz kapcsolódik.

Tetszés szerinti számban, fiúk, lányok együtt játszhatják. Körbe állnak, egy játékos a kör közepén. A kör forogni kezd, énekelnek:

Haj - lik a meggy - fa, nagy az ár - nyé - ka,
A - lat - ta va - gyon bar - na me - nyecs - ke,
A - kit sze - retsz, kapd el! Ezt sze - re - tem, ezt ked - ve - lem,
Ez az én é - des ked - ve - sem.
Jár - jad, jár - jad, jó ka - to - na, Hadd ví - gad - jon ez az ut - ca,
Szállj ki már!

A „kapd el!”-nél a közepén álló játékos a körben állók egyikét elkapja, és a kör közepén táncra perdül vele. Keresztezett kézfogással körbe forognak vagy tánc lépéseket tesznek. Közben a többiek folytatják az éneket. Az ének végén a táncba hívó beáll a körgyűrűbe, a másik pedig közepén marad. A játék a leírt módon ismétlődik.

Ezzel a **kiszámlóval** kiválaszthatjuk, ki álljon be először a kör közepére:

Szedtem virágot,
Sárga tulipánt,
Fehér rezedát.
Valakinek odaadom,
De előbb még megszámlolom.
Ha neked jut tizenhárom,
Te leszel a párom!

A pünkösdi király

Falu szélén állt egy kis házikó, abban lakott Miskó, özvegy édesanyjával. Afféle csöndes legényke volt, segített a ház körül, fát hasogatott, vizet hozott a forrásról, vagy éppen ütött-kopott házikójuk fedelét javítgatta.

Ritkán ment be a faluba, többnyire csak vásár napján, hogy eladja az erdei bogyókból készített lekvárokat, főzeteket. A falubeli legényekkel, lányokkal is csak ilyenkor találkozott, akik közül a legtöbben különcként tartották, és amikor csak tehették, gúnyolódtak rajta:

– No, Miskó, hányat szólt a kakukk reggel? Megszámoltad, vagy aludtál tovább? – faggatták a legények.

– Miskó, nézz csak ránk, melyikünket választanád? – incselkedtek vele a lányok – Majd táncolunk veled a bálban, csak előbb vedd fel az új csizmádat!

Kacagásuktól zengett a piac, mert Miskó bizony mezítláb volt. Miskó csak dűnnyögött valamit, és elfordult, a kopott kis deszkaléccen magával hozott üvegeit rendezgette.

– Mi lenne, ha gyakorolnánk a célbadobást? – kurjantott egy magas, nagy orrú siheder, név szerint Morgó, és felkapott egy követ az utca porából. – Mit gondoltok, eltalálom azt az üveget? – és célba vette a legszélsőt.

– Állj meg! – kiáltott fel Zsuzska, aki most érkezett a vásárba. Csillogó, barna hajában egy szál rózsza tündökölt, karján szalmából font kosárkát tartott. – Épp azt a lekvárt szeretném megvenni... hogy adod, Miskó?

– Neked ingyen is odaadom – mosolyodott el Miskó, mert már régen megtetszett neki a szép, kedves leány, aki soha nem vett részt a többiek gúnyolódásában.

– Azt nem lehet, hiszen édesanyád sokat fáradozott vele... de ha elfogadod, cseréljünk: adok érte egy szép, hímzett terítőt.

– Na jó... egyelőre békén hagyom az üvegeidet – vágott közbe a nagy orrú legény. – De ha eladtad a portékádat, gyere fel a dombra! Ma lesz a pünkösdikirály-választás, mutasd meg, hogy mit tudsz!

– Rendben van, ott leszek! – válaszolta halkán Miskó. – Elfogadom a kihívást!

– Még hogy Miskó vegyen részt a viadalon? – a nevetésnek nem volt se vége, se hossza. Ugyan mit tudhat ez a sete-suta legény?

Zsuzska nem vett részt a nevetésben most sem, csak hallgatott pár percig, aztán kivette hajából a piros rózsát, és Miskó kezébe nyomta:

– Hozzon neked szerencsét, Miskó!

A pünkösdi rózsza ott virított Miskó kalapjában, amikor kora délután megkezdődtek a küzdelmek. Először póznamászóversenyen kellett bizonyítani a legényeknek, hogy ki a legügyesebb. Huszonketten próbálkoztak, de csak négyen jutottak fel a csúcsra, köztük Miskó, aki elsőnek kapta le a pózna tetejére tűzött piros selyemszalagot. Mindenki nagyon csodálkozott.

Utána következett a célbadobás: tizenkétszer kellett beletalálni egy virágokkal díszített karikába úgy, hogy a karikát minden dobás után hátrább vitték.

– Most legyőzlek, Miskó – szúrta a szót fogai között Morgó, aki egyébként is dühös volt, hogy Zsuzska nem neki adta a rózsát.

– Állok elébe! – hangzott a nyugodt, megfontolt válasz.

A célbadobóverseny végére csakugyan ők ketten maradtak. Mindegyikük betalált a körbe, így újra kellett kezdeni a versenyt. Míg a nagyorrú egyre nyugtalanabbá vált, Miskó arca meg sem rezdült – utolsó dobása súrolta ugyan a karika szélét, de mégis átment rajta.

– Most én jövök! – rikkantott Morgó. – Figyeljete csak, milyen egy igazi jó dobás!

Elhajította a követ, egyenest a karika mellett álló eperfa szélső ágára. Ő maga sem hitte, de Miskó megint legyőzte őt.

– No, majd a lóverseny... ott nem nyerhetsz, nincs is lovad, amin gyakorolhattál – súgta oda gúnyosan a másiknak. Miskó csak mosolygott a bajsza alatt. Senkinek nem kötötte orrára, hogy tud ő lovagolni is, mert gyakran segített az erdőmesternek, és ilyenkor együtt járták lovon az erdőt.

Morgó addig mesterkedett, míg a sorsolásnál Miskónak jutott Villám, a legvadabb paripa. Most is nyugtalanul hánytá-vetette magát, senki nem mert a közelébe menni. Senki, csak Miskó.

– Villám! – szólította a lovat halkán. – Jöjj közelebb, szeretnék megismerni téged!

A ló komolyan nézett a fiú nyílt, becsületes arcába, s lassan közeledett hozzá.

Miskó meg sem mozdult, amíg a ló oda nem dörzsölte orrát a kezéhez, akkor megsimogatta, megveregette a nyakát. Utána már bátran felülhetett a hátára. A tömeg felmorajlott, amikor Miskó megjelent a dombtetőn, mégpedig Villám hátán. Azután elkezdődött a verseny.

– Hajrá Miskó, hajrá Villám! – kiáltott lelkesen Zsuzska.

Morgó, dühében rávágott ostorával a mellette futó Villám hátára, de ettől a mozdulattól meg-ingott a nyergében, és lemaradt az élen száguldó lovak mögött.

– Ne félj, Villám – súgta Miskó a ló fülébe. – Többé nem engedlek bántani senkinek! Akár nyersz, akár veszítesz, az én lovam maradsz mindörökre!

A ló, mintha megtáltosodott volna, úgy hagyta maga mögött egymás után a többieket, és végül elsőként száguldott be a célba.

– Éljen a győztes, éljen Miskó! – kiáltozta a tömeg. Leghangosabban azok ünnepelték, akik eddig gúnyolódtak rajta.

Azután dobpergés következett, és a versenybíró föllépett az emelvényre

– Az új pünkösdi király neve: Kerekes Kiss Mihály. A mai naptól kezdve egy teljes évig ő az első legény a faluban, neki tartoztok engedelmeskedni – hirdette ki ünnepélyesen, majd fejére illesztette a rózsából font koszorút.

– Köszönöm tekintetes uram, ígérem, hogy méltó leszek hivatalomra: amennyire tőlem telik, igazságos leszek, és megpróbálok segíteni a bajba jutott embereken. De most, ha megengedik, ezt a rózsából font koszorút egy szép leány, Zsuzska homlokára illeszteném, akit szívbeli mátkámul választottam.

– Akkor hát megvan a pütkösdi királynénk is – tapsolt a versenybíró, s vele együtt a közönség.

– Éljen a felséges pár, járják el most az első táncot!

Abban a pillanatban megszólalt a zene, fiatalok és idősebbek, akinek csak lába bírta, mind táncra kerekedtek. A kör közepén Miskó járta Zsuzskával – soha szebb pár nem volt még, mint ők ketten: pütkösdi királya és királynéja.

Itt a vége, fuss el véle...

Tasi Andrea néni a Két szál pütkösdrózsa éneket javasolja:

<https://www.youtube.com/watch?v=1aWGYqYjLok>

Necsev Kati néni ajánlata a színes Kalocsa pütkösdi hangulatát idézi meg a Szeged Táncegyüttes Arany Zsendice csoportjának előadásában:

<https://www.youtube.com/watch?v=sxl5iqZnwFw>